

บทที่ 2

ความสำคัญ องค์ประกอบ และหลักการ ของการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแม้ว่าจะไม่ใช่สิ่งจำเป็นพื้นฐานหรือปัจจัย 4 ของการดำรงชีวิต แต่ก็เป็นเรื่องของการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นนันทนาการ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาในการเสริมคุณภาพชีวิต เพราะการท่องเที่ยวถือเป็นการผ่อนคลายความเครียด พร้อม ๆ กับได้ประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ได้เห็นความสวยงาม ได้สัมผัสกับวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปจากที่เคยได้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และได้สร้างความสัมพันธ์กับคนต่างถิ่นด้วย สำหรับประเทศไทยเรานั้นถือได้ว่ามีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูง เพราะมีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้าไปสัมผัส ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวมีทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource) และแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศิลปวัฒนธรรม (Cultural Resource) ที่มีคุณค่าทางโบราณคดีและศิลปะ ซึ่งกระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ จากที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2.1 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

2.1.1 ด้านเศรษฐกิจ

- 1) การท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก
- 2) รายได้ที่ได้มาในรูปแบบเงินตราทั้งในประเทศและต่างประเทศจากการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้ดุลภาพของการชำระเงินได้
- 3) รายได้จากการท่องเที่ยวจะกระจายไปสู่ประชากรอย่างกว้างขวาง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดการจ้างงาน การท่องเที่ยวกระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งในระบบเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการใช้จ่ายต่อ ๆ กันไปอีกหลายรอบ เพราะเมื่อมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งจะก่อให้เกิดรายได้แก่คนบางกลุ่มหรือกิจกรรมบางประเภท บุคคลหรือกิจกรรมที่ได้รับรายได้นี้จะนำรายได้ส่วนหนึ่งใช้จ่ายต่อไปเรื่อย ๆ

4) การท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในการผลิตและการจำหน่าย เนื่องจากการท่องเที่ยวมิได้พึ่งดินฟ้าอากาศเป็นหลักเช่นเดียวกับการเกษตร ผลผลิตที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ได้แก่ ความงดงามตามธรรมชาติ ความเจริญทางด้านวัฒนธรรมของชาติในขณะที่จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มทวีมากขึ้นทุกปี อาจมาจากสาเหตุต่างๆ กัน เช่น ความสะดวกรวดเร็วของการคมนาคม ค่าใช้จ่ายในการเดินทางถูกลง

2.1.2 ด้านสังคม

1) การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่อื่น ได้มีโอกาสพบปะหรือทำกิจกรรมร่วมกันมีส่วนช่วยเสริมสร้างสัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดีต่อกัน ก็จะเป็นการลดช่องว่างทางสังคมของประชากรได้เป็นอย่างดี ความสงบสุขย่อมเกิดขึ้นในสังคม

2) การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ก่อให้เกิดสันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน

3) การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยขจัดปัญหาการล้นไหลและการเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำในเมืองของประชาชนชนบท

2.1.3 ด้านการสนับสนุนฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

การสนับสนุนฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาติ ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ชาติไทยเป็นชาติเก่าแก่ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เป็นความภูมิใจและความหวงแหน การฟื้นฟูเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจึงเป็นการรักษาสิ่งดีงามเหล่านี้ไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลังด้วย ดังจะเห็นได้จากงานฟื้นฟูประเพณีต่างๆ ให้มีรูปแบบที่เหมาะสมมากขึ้นโดยคงรักษาจุดมุ่งหมายเดิมไว้ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนพรรษา เป็นต้น

2.1.4 ด้านสุขภาพ

การที่ได้มีโอกาสเดินทางพักผ่อนตามความพึงพอใจไม่จำเป็นว่าการท่องเที่ยวธรรมชาติอันงดงาม การไปยมนกตกปลา หรือการได้เที่ยวชมความเจริญก้าวหน้าของเมืองใหญ่ๆ ได้พบเห็นสิ่งที่ยังไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อน ย่อมทำให้เกิดความเบิกบาน ความสบายใจจะช่วยบรรเทาความเหน็ดเหนื่อยเคร่งเครียดจากการทำงานได้ เป็นผลให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีขึ้น

2.1.5 ด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น

เมื่อเกิดการท่องเที่ยวไปยังส่วนต่าง ๆ ของประเทศไปยังชนบทที่ห่างไกล ไปยังป่าเขา แม่น้ำลำธารก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น ทำให้เกิดการ

ปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนร่วมมือกันในการรักษาสภาพต่างๆ ไว้ไม่ให้ถูกทำลาย ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงรักษาสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้ดีขึ้น

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ก่อให้เกิดการจ้างงานและสร้างรายได้ ตลอดจนเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน อีกทั้งเป็นการสนับสนุนให้มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไปในตัว นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังเป็นผลดีต่อสุขภาพ และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมด้วย

2.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบหลักที่สำคัญในระบบการท่องเที่ยวจำแนกได้เป็น 3 องค์ประกอบ ดังนี้

2.2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว ทั้งนี้ อาจแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) ทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural Tourism Resource) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติซึ่งสามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำพุร้อน ถ้ำ น้ำตก ชายทะเล หาดทราย ทะเลสาบ เกาะ แก่ง เขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด เป็นต้น บางแห่งได้รับการจัดให้เป็นสวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนสัตว์เปิด เป็นต้น

2) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Tourism Resource) นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เป็นผลงานที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ ที่อนุชนรุ่นหลังบังเกิดความหวงแหนและปฏิบัติสืบสานต่อไป ทั้งนี้ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น แบ่งออก 3 ชนิด ได้แก่

(1) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Tourism Resource) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประสงค์หรือประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมในปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

(2) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต (Culture and Rural Way of Life) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งปฏิบัติยึดถือสืบทอดต่อกันมา เช่น ประเพณีในรอบปี ทั้งประเพณีในราชสำนัก (พระราชพิธีต่างๆ) ประเพณีไทย ประเพณีท้องถิ่น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีกินเจ หรือประเพณีถือศีลอดอาหาร งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เช่น พิธีโกนจุก พิธีแต่งงาน พิธีบวช และพิธีศพ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน ชุดแต่งกาย อาหารประจำถิ่น การประดิษฐ์ของใช้เพื่อการดำรงชีวิต ภาษาพูดในท้องถิ่นและวรรณคดีพื้นบ้าน เป็นต้น หมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะนับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ อาทิ หมู่บ้านทอผ้า หมู่บ้านทำร่ม หมู่บ้านซ้าง รวมถึงตลาดนัด ตลาดน้ำ เป็นต้น

(3) แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการและบันเทิง (Recreation Attraction) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการพักผ่อนที่ให้ความรื่นรมย์ บันเทิง เช่น สวนสัตว์ สวนสนุก สวนน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์การแสดงศิลปะสมัยใหม่ แหล่งบันเทิง ศูนย์การค้า ศูนย์การประชุม เป็นต้น

2.2.2 การบริการการท่องเที่ยว

การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) หมายถึง การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นๆ เป็นการให้ความสะดวกระหว่างนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะบริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ บริการขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว บริการที่พักแรม บริการอาหารและบันเทิง บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ รวมถึงบริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

อย่างไรก็ดี ความไม่ปลอดภัยอาจเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา ซึ่งภัยต่างๆ เหล่านี้ อาจเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว จึงควรมีมาตรการในการสร้างความปลอดภัยอย่างจริงจัง และเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริการการท่องเที่ยว

2.2.3 การตลาดการท่องเที่ยว

การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวนั้น จะต้องมีการตลาดการท่องเที่ยว ในการชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งการตลาดการท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะทำ

นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของคุณและใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น โดยการตลาดการท่องเที่ยว ทำได้ 2 วิธี

1) การให้ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว หมายถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ทางการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และบริการการท่องเที่ยว เป็นต้น

2) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หมายถึง การสื่อข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย เป็นต้น เพื่อเชิญชวน กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวของคุณ

กล่าวได้ว่า ในการพิจารณาองค์ประกอบภายในระบบการท่องเที่ยว มีองค์ประกอบอีกมากมายที่มีบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกันและมีความสัมพันธ์ต่อกัน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ซึ่งความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีสิ่งแวดล้อมนอกระบบที่เกี่ยวข้องเกี่ยวเนื่องเป็นอุปสรรคหรือได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวอีกหลายประการ เช่น สภาพกายภาพและระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจและการลงทุน สังคมและวัฒนธรรม องค์กรและกฎหมาย เป็นต้น

2.3 รูปแบบการท่องเที่ยว

2.3.1 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ สังคมหรือชุมชนตามธรรมชาติ เพื่อชื่นชมและเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม ปศุสัตว์สำคัญในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การเดินป่า การดำน้ำ การศึกษาวิถีชีวิต เป็นต้น

2.3.2 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยง แหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่างๆ สถานที่ราชการ ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตทาง

การเกษตรที่ทันสมัย ฯลฯ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและผลิตผลในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่างๆ ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น

2.3.3 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งๆ ที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย นักท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้

ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากมาย การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยม คือ “โฮมสเตย์” นักท่องเที่ยวจะได้เข้าไปพักอาศัยกับชาวบ้านในชุมชน และดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับชาวบ้าน

2.3.4 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยมี 2 ประเภท ได้แก่

1) การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health Healing) เป็นการท่องเที่ยวที่ผนวกโปรแกรมการทำกิจกรรมบำบัดหรือฟื้นฟูโรค

2) การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) เป็นการท่องเที่ยวไปในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และพักในโรงแรมหรือรีสอร์ท หรือศูนย์สุขภาพ ร่วมทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่สถานที่นั้นๆ จัดขึ้น เช่น การนวดแผนไทย บริการอาบน้ำแร่ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวที่จะเลือกหรือมีเหตุจูงใจที่จะไปท่องเที่ยว

2.4 หลักการดำเนินการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ในการดำเนินการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว หลักการดำเนินการที่สำคัญมี 5 ประการดังนี้

2.4.1 **เร่งพัฒนา บุธนะ พื้นฟูมรดก และสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม** ทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งจับจ่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว โดยส่งเสริม

บทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง

2.4.2 เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

2.4.3 เพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัย และป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

2.4.4 เร่งฟื้นฟูความร่วมมือกับท้องถิ่นอื่นๆ โดยรอบ ทั้งทางด้านการตลาด การลงทุน และการจัดอุปสรรคในการท่องเที่ยว

2.4.5 บริหารการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุก โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชน ตลอดจนพัฒนาคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว รวมทั้งการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของท้องถิ่นในรูปแบบที่หลากหลาย

2.5 การวางแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นนโยบายที่สำคัญของประเทศ เพราะการท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราเข้าประเทศเป็นจำนวนมหาศาล ซึ่งถือเป็นรายได้อันดับหนึ่งเมื่อเทียบกับรายได้จากสินค้าและบริการอื่นๆ รายได้จากการท่องเที่ยวจะมีผลทวีคูณในการสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้ผลผลิตส่วนรวมของประเทศมีค่าทวีคูณขึ้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียนและการกระจายรายได้สู่ภูมิภาค เมื่อมีการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ตามภูมิภาค ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์การพัฒนาภูมิภาคต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ อีกทั้งยังเป็นการสร้างงานใหม่ให้กับภูมิภาคเพื่อการสนับสนุนการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการนำเอาทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม โดยอยู่ในรูปของสินค้าและบริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว นับได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบ ผลผลิตสามารถจำหน่ายได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความสามารถในการจำหน่าย และยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตเป็นวงจรหมุนเวียนภายในประเทศ ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพให้กับ

ประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการลดปัญหาการว่างงาน ประชากรมีรายได้ส่งผลให้รัฐบาลสามารถเก็บภาษีอากรได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย

นอกจากนั้น การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ สันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรี ความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน การอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ความภาคภูมิใจ ความสำนึกและตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ รู้สึกหวงแหนและรักผืนแผ่นดินที่อยู่อาศัย และที่สำคัญไปกว่านั้น การท่องเที่ยวช่วยให้ประชาชนในชนบทรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น มาประดิษฐ์ของใช้ในรูปสินค้าและบริการพื้นเมืองเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ความสำคัญของการท่องเที่ยวดังกล่าว ทำให้การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวต้องมีทิศทางและแนวทางที่เหมาะสม ซึ่งต้องใช้กระบวนการในการวางแผนอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์หรือแผนแม่บท จากนั้นนำแผนงานและโครงการไปสู่การปฏิบัติ โดยมีการอำนวยการและกำกับติดตามผลจนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ สำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็เช่นเดียวกัน ต้องมีการวางแผนส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีคณะกรรมการหรือคณะทำงานเข้ามารับผิดชอบตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การจัดทำแผนยุทธศาสตร์หรือแผนแม่บท แล้วนำแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ในการจัดทำแผนแม่บทด้านการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยที่แผนดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่บอกถึงแนวทางในการดำเนินงาน แผนงาน โครงการต่างๆ ที่จะตอบสนองตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยแผนแม่บทควรมีระยะเวลา 3 - 5 ปี ในส่วนของการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจดำเนินการได้ 3 แนวทาง ได้แก่

- 1) จัดจ้างสถาบันการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวดำเนินการจัดทำแผนแม่บทเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
- 2) ส่งเจ้าหน้าที่เข้ารับการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการจัดทำแผนแม่บทด้านการท่องเที่ยว หรือการจัดการฝึกอบรมให้ความรู้ในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวให้แก่เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถจัดทำแผนฯ ได้เอง
- 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งภายในจังหวัดรวมกลุ่มกันเพื่อทำโครงการจัดทำแผนแม่บทเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยขอรับการสนับสนุนการดำเนินงานจากองค์กร

บริหารส่วนจังหวัดเพื่อให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้ประสานงานและอำนวยความสะดวกในการจัดทำแผนพัฒนาการท้องถิ่น

ซึ่งทั้ง 3 แนวทาง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเลือกดำเนินการได้ตามความเหมาะสม โดยยึดหลักการของการจัดทำแผนพัฒนาการท้องถิ่น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา สํารวจข้อมูล และจัดหมวดหมู่ข้อมูล

เป็นขั้นตอนแรกของการจัดทำแผนพัฒนาการท้องถิ่น ข้อมูลที่จำเป็นในการจัดทำแผนพัฒนาการท้องถิ่นจึงต้องอาศัยข้อมูลในด้านต่างๆ ประกอบนอกเหนือจากข้อมูลทางด้านการท้องถิ่น เพื่อให้ได้ภาพระดับกว้าง และการพัฒนาการท้องถิ่นจะได้สอดคล้องกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ด้วย ข้อมูลที่ต้องทำการศึกษานั้นประกอบไปด้วย 4 ด้าน คือ ด้านทั่วไป ด้านแหล่งท้องถิ่น ด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมความสะดวก และด้านการตลาด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1) สํารวจข้อมูลด้านทั่วไป ได้แก่

(1) สภาพทางกายภาพของพื้นที่ ได้แก่

- ที่ตั้งและเขตการปกครอง
- สภาพภูมิประเทศ เช่น ความสูงของพื้นที่ แหล่งน้ำ
- สภาพภูมิอากาศ เช่น อุณหภูมิ ปริมาณฝนตก ทิศทางลม ฤดูกาล
- ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ เหมืองแร่
- ภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย วาตภัย ลมมรสุม ปรากฏการณ์ สึนามิ
- การใช้ที่ดิน

(2) สภาพเศรษฐกิจ ได้แก่

- ผลผลิตมวลรวมของพื้นที่
- รายได้ต่อหัวของประชากร
- อาชีพพื้นฐานของประชากร
- โครงสร้างทางเศรษฐกิจ
- การจ้างงานทางตรงและทางอ้อมจากการท้องถิ่น

- (3) ลักษณะประชากร ได้แก่
 - จำนวนและอัตราการเพิ่มประชากร
 - อัตราการเกิด การตาย การอพยพของประชากร
 - จำนวนแรงงานและสัดส่วนของประชากรที่มีต่อการท่องเที่ยว
 - (4) สภาพสังคม ได้แก่
 - ประวัติความเป็นมาของพื้นที่
 - การนับถือศาสนา
 - สภาพการศึกษา
 - ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ การละเล่น กีฬาท้องถิ่น
 - สภาพทั่วไปด้านสาธารณสุข
- 1.2) สํารวจข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่
- (1) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ป่า เขา ถ้ำ น้ำตก ชายหาด เกาะ เป็นต้น
 - (2) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์/ศาสนา เช่น วัด โบราณสถาน เป็นต้น
 - (3) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น งานประเพณี กีฬา การละเล่น เป็นต้น
- 1.3) สํารวจข้อมูลด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่
- (1) เส้นทางโครงข่ายการคมนาคม
 - (2) ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์
 - (3) จำนวนร้านค้า ร้านอาหาร สถานบริการ
 - (4) จำนวนที่พักค้างแรม จำนวนห้องพัก ราคาค่าบริการ
- 1.4) สํารวจข้อมูลด้านการตลาดท่องเที่ยว ได้แก่
- (1) จำนวนและที่มาของนักท่องเที่ยว
 - (2) แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจ
 - (3) การกระจายตัวของนักท่องเที่ยว
 - (4) โครงสร้างของนักท่องเที่ยว เช่น เชื้อชาติ อายุ ศาสนา

(5) การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว

(6) รูปแบบการเดินทาง เช่น ขับรถมาเที่ยวเอง มากับบริษัทนำเที่ยว

ข้อมูลทั้ง 4 ด้านนี้อาจมีวิธีรวบรวมที่แตกต่างกันออกไป เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นฐานทั่วไป ส่วนใหญ่จะสามารถรวบรวมได้จากเอกสารและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องโดยตรง แต่ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวทั้งด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว การตลาดการท่องเที่ยว และความพร้อมด้านการท่องเที่ยว ต้องอาศัยเทคนิคในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เช่น การสำรวจภาคสนาม เพื่อจะได้รู้จักพื้นที่ สัมผัสความรู้สึก และรับรู้ปัญหาที่แท้จริง การสังเกตการณ์ และการออกแบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ได้มาซึ่งข้อมูลด้านการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างเที่ยงตรง

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์และกำหนดข้อได้เปรียบเสียเปรียบด้านการท่องเที่ยว

เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเบื้องต้นมาทำการวิเคราะห์เพื่อหาจุดแข็งจุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่น โดยการเปรียบเทียบกับพื้นที่ใกล้เคียงว่าศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ สามารถแข่งขันกับพื้นที่ที่เป็นแบบเดียวกันได้หรือไม่ อย่างไร ประเด็นที่ควรนำมาพิจารณาในการวิเคราะห์และกำหนดข้อได้เปรียบเสียเปรียบด้านการท่องเที่ยว ได้แก่

2.1) ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว หมายถึง การรับรู้ของคนทั่วไปต่อการท่องเที่ยวของท้องถิ่น เช่น เมื่อพูดถึงวัฒนธรรมแบบชาวเหนือ คนก็จะนึกถึง จ.เชียงใหม่ เมื่อพูดถึงหาดใหญ่ คนก็จะนึกถึงแหล่งจับจ่ายซื้อของ เป็นต้น

2.2) ที่ตั้ง หมายถึง ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในเส้นทางเดินทางท่องเที่ยวหลักของประเทศ หรือมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจใกล้เคียงหรือไม่

2.3) ความสนใจของท้องถิ่น หมายถึง ทัศนคติของคนในท้องถิ่นต่อการท่องเที่ยวว่าเป็นไปในทิศทางใดและมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น ชมรมสมาคมด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่น มีความเข้มแข็งเพียงใด

นอกจากประเด็นหลักเหล่านี้แล้ว ประเด็นอื่นๆ เช่น นโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัด โครงการพัฒนาด้านอื่นๆ สถานการณ์ทางการเมือง เป็นต้น ต่างก็มีส่วนต่อการพิจารณาข้อได้เปรียบเสียเปรียบด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ทั้งสิ้น ซึ่งการพิจารณาต้องนำประเด็นต่างๆ มาพิจารณาในภาพรวมเพื่อที่จะได้ทราบว่า การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวควรจะพัฒนาไปถึง

ระดับไหน เช่น ควรได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของภาค หรือเพียงพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

หลังจากที่ได้วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคแล้วจะทำให้มีข้อมูลในการวางแผนและตัดสินใจ ดังนั้น จึงควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของประเทศ ของจังหวัด ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 4 เขียนแผนงานและโครงการ

เมื่อมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่มีความชัดเจนและทิศทางที่แน่นอนแล้ว จำเป็นที่จะต้องเขียนแผนงานและโครงการ โดยแผนงานและโครงการควรจะต้องสอดคล้องกับนโยบาย และโครงการดังกล่าวต้องคำนึงถึงมาตรฐานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 5 ดำเนินการตามแผนงานและโครงการ

ในขั้นตอนนี้ควรดำเนินการให้เป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ มีการใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสม มีการอำนวยความสะดวกและประสานงานได้อย่างมีประสิทธิภาพจากการดำเนินการจัดทำแผนแม่บทเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้ง 5 ขั้นตอนนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเห็นถึงภาพรวมของพื้นที่ทั่วไป ด้านแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน และการตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ SWOT ในแง่มุมของจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ตลอดจนข้อได้เปรียบเสียเปรียบทางการท่องเที่ยว สุดท้ายก็จะเกิดแผนงาน โครงการต่างๆ ที่สอดคล้องกัน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ซึ่งในหลักการนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวจะเน้นหนักไปที่องค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านแหล่งท่องเที่ยว 2) ด้านบริการทางการท่องเที่ยว และ 3) ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ซึ่งแนวทางการปฏิบัติงานทั้ง 3 ด้านมีรายละเอียดดังนี้

1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น กระทำได้ 2 กรณีคือ

1.1) กรณีที่มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว

กรณีที่มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในท้องถิ่นอยู่แล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการบำรุง ดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว ตามรายละเอียด ดังนี้

- (1) ดำเนินการปรับปรุงด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว เช่น โครงสร้างเส้นทางเดิน ที่พัก ชุมประตู่ เป็นต้น
- (2) ดำเนินการปรับปรุงด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ห้องจำหน่ายบัตร ร้านจำหน่ายสินค้า ห้องน้ำ ป้ายบอกเส้นทาง เป็นต้น
- (3) ดำเนินการปรับปรุงด้านการบริหารจัดการ เช่น ผู้รับผิดชอบงบประมาณ เป็นต้น
- (4) ดำเนินการปรับปรุงด้านสภาพแวดล้อม เช่น มลพิษทางเสียง ฝุ่นละออง น้ำเสีย ขยะและสิ่งปฏิกูล เป็นต้น

1.2) กรณีที่ยังไม่มีแหล่งท่องเที่ยว

กรณีที่ยังไม่มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ตามรายละเอียด ดังนี้

- (1) ค้นหาจุดเด่น หรือจุดดึงดูดของท้องถิ่นทางด้านการท่องเที่ยว เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต เป็นต้น
- (2) ดำเนินการสร้าง พัฒนาทางด้านกายภาพ เช่น โครงสร้างเส้นทางเดิน ที่พักผ่อน เป็นต้น
- (3) ดำเนินการสร้าง พัฒนาทางด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ห้องจำหน่ายบัตร ร้านจำหน่ายสินค้า ห้องน้ำ ป้ายบอกเส้นทาง เป็นต้น
- (4) ดำเนินการสร้าง พัฒนาทางด้านการบริหารจัดการ เช่น ผู้รับผิดชอบ งบประมาณ เป็นต้น
- (5) ดำเนินการพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อม เช่น มลพิษทางเสียง ฝุ่นละออง น้ำเสีย ขยะ และสิ่งปฏิกูล เป็นต้น

2) การพัฒนาบริการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบ

การดำเนินการพัฒนาบริการการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ดำเนินการได้โดยการพิจารณาจากองค์ประกอบของด้านการบริการท่องเที่ยว ทั้ง 8 องค์ประกอบดังนี้

- 2.1) บริการด้านความปลอดภัย
- 2.2) บริการภัตตาคารและร้านอาหาร
- 2.3) บริการสินค้าและของที่ระลึก
- 2.4) บริการที่พักค้างแรมสำหรับนักท่องเที่ยว
- 2.5) บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์
- 2.6) บริการด้านบันเทิงและนันทนาการ
- 2.7) บริการด้านสารสนเทศ
- 2.8) บริการด้านการขนส่ง

3) การพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยว

การดำเนินการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ดำเนินการได้โดยการพิจารณาจากการดำเนินงานด้านการตลาดการท่องเที่ยว ทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

- 3.1) การกำหนดแผนการตลาดท่องเที่ยว
- 3.2) การสร้างเส้นทางหรือกิจกรรมท่องเที่ยว
- 3.3) การโฆษณาไปยังกลุ่มเป้าหมาย

สำหรับตัวอย่างของการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ได้นำเสนอแผนแม่บทด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน กลุ่มที่ 2 ซึ่งจัดทำโดยคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ไว้เป็นแนวทางในภาคผนวก ก.

2.6 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม คือ เกิดการสร้างงาน พัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่อง มีแหล่งรายได้ใหม่ ระบบสาธารณสุขปกไภได้รับการพัฒนาหรือปรับปรุงเนื่องจากระบบการท่องเที่ยว และมีความก้าวหน้าทางสาธารณสุข ปลอดภัยจากโรคภัย แต่ในขณะที่เดียวกันชุมชนจะได้รับผลกระทบด้านลบด้วย เช่น ชุมชนที่เติบโตเร็วเกินไป โครงสร้างของชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมเดิมและวิถีชีวิตของชุมชนถูกกลืนไปกับอิทธิพลของวัฒนธรรมจากภายนอก ที่ผ่านมามีชุมชนแทบไม่ได้รับประโยชน์ที่แท้จริงจากการท่องเที่ยว เนื่องจากผู้มีโอกาสมากกว่าได้แสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและทรัพยากร โดยให้

ประโยชน์ต่อชุมชนเพียงเล็กน้อยและสร้างผลกระทบทางลบไว้มาก การลดผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน การสร้างโอกาสและประโยชน์ที่แท้จริงแก่ชุมชนและท้องถิ่นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชุมชนมีโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเท่านั้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยให้ชุมชนมีส่วนสำคัญในการกำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี เนื่องจากเป็นเจ้าของท้องถิ่นเกิดความรักและห่วงหาพันทรพยากรการท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ช่วยกันดูแลความสะอาดเรียบร้อย ความร่มรื่นของท้องถิ่น รวมทั้งมีส่วนร่วมในการดูแลความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัย และชุมชนสามารถให้บริการและให้ข้อมูลด้านความเป็นอยู่และวัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจะต้องส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนควรต้องมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น คือ กระจายรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิต ได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพมีการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน สังคมมีการพัฒนาอย่างเหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาของท้องถิ่นเอง

ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงควรมีแนวทางในการเปิดโอกาสให้ชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชน และองค์กรต่างๆ มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบกระบวนการในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยมีส่วนร่วมดังนี้

2.6.1 สสำรวจศักยภาพของชุมชน

2.6.2 เตรียมความพร้อมของชุมชน

- 1) จัดเวทีพบปะพูดคุยและประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้สนใจ วิเคราะห์ผลดีผลเสียของการจัดการท่องเที่ยวต่อท้องถิ่นและชุมชน
- 2) ให้ความรู้แก่ชุมชนถึงกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการจัดอบรม ประชุมเชิงปฏิบัติการและศึกษาดูงาน
- 3) จัดกิจกรรม สนับสนุน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- 4) สร้างความเข้มแข็งในการทำงานร่วมกันซึ่งดำเนินการได้ในลักษณะต่างๆ คือ
 - ใช้สื่อต่าง ๆ ช่วยในการเสนอข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน
 - ใช้กระบวนการกิจกรรมกลุ่ม
 - จัดอาสาสมัคร
 - ปลุกฝังเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการพิทักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว
- 5) กำหนดเป้าหมาย วางแผนการทำงานและกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน
- 6) จัดรูปแบบองค์กร กำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบและการจัดสรร

ผลประโยชน์

- 2.6.3 สํารวจข้อมูล ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว กำหนดพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย
- 2.6.4 ประชาสัมพันธ์ จัดหานักท่องเที่ยวและวางแผนการตลาด
- 2.6.5 พัฒนามัคคุเทศก์ ผู้ประสานงานและบุคลากร
- 2.6.6 เตรียมความพร้อม และปฏิบัติการ โครงการนำร่อง
- 2.6.7 สรุปและประเมินผลหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมนำร่อง
- 2.6.8 พัฒนาปรับปรุงกระบวนการ โดยการวิเคราะห์กระบวนการในการจัดการท่องเที่ยว

และองค์ประกอบต่าง ๆ

- 2.6.9 เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองท้องถิ่นกับหน่วยงาน

ภายนอก

2.7 สาระสำคัญของมาตรฐานและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว

จากการศึกษารวบรวมเอกสารเกี่ยวกับมาตรฐานต่างๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งองค์กรภาครัฐและองค์กรอิสระได้จัดทำและประกาศใช้ ตลอดจนพระราชบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย สรุปได้ดังนี้

2.7.1 ด้านแหล่งท่องเที่ยว ที่เกี่ยวข้อง คือ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ซึ่งพระราชบัญญัตินี้มีเนื้อหาสำคัญได้แก่ การกำหนดป่าสงวนแห่งชาติ การควบคุมและรักษาป่าสงวนแห่งชาติ และบทกำหนดโทษ โดยในแต่ละด้านสรุปได้ ดังนี้

1) ด้านการกำหนดป่าสงวนแห่งชาติ ด้านนี้ได้กล่าวถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงเขตและการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติ การปักหลักเขตและป้ายหรือเครื่องหมายแสดงแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งต้องทำอย่างเปิดเผยและเห็นได้ง่าย นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีกรรมการป่าสงวนแห่งชาติมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของกรรมการด้วย ในด้านการอ้างสิทธิ์หรือการทำประโยชน์ของบุคคลก่อนการกำหนดเขตป่าสงวนได้ระบุขั้นตอนไว้อย่างชัดเจน ส่วนประเด็นที่มีความสำคัญของหมวดนี้คือ การที่ส่วนราชการหรือองค์กรของรัฐที่มีความต้องการใช้พื้นที่ภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติเพื่อประโยชน์ของรัฐสามารถทำได้ ซึ่งในส่วนนี้มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรง เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

2) ด้านการควบคุมและการรักษาป่าสงวนฯ เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการยึดถือครองทำประโยชน์ในที่ดินป่าสงวนฯ การกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อประโยชน์ในการควบคุม ดูแล รักษาหรือบำรุงป่าสงวนแห่งชาติ และการดำเนินการตามกฎหมายอื่นๆ ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

3) ด้านการลงโทษในกรณีที่ถูกฝ่าฝืนและกระทำให้เกิดความเสียหายและทำลายหลักเขต ป้าย หรือเครื่องหมายต่างๆ ตลอดจนการไม่ปฏิบัติตามระเบียบที่ทางราชการกำหนดขึ้น โดยโทษที่กำหนดไว้มีทั้งจำคุกและปรับเป็นเงินตามจำนวนตามแต่ละกรณี

2.7.2 ด้านการบริการการท่องเที่ยว ในด้านนี้มีมาตรฐานและกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว สรุปได้ดังนี้

1) มาตรฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวมี 4 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานที่พักสัมผัสส่วฒนธรรมชนบท (Home Stay) มาตรฐาน โรงแรม มาตรฐาน โครงการ Clean Food Good Taste และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยแต่ละมาตรฐานมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1.1) มาตรฐานที่พักสัมผัสส่วฒนธรรมชนบท เป็นมาตรฐานที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินศักยภาพโฮมสเตย์ในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2547 และใช้เป็นคู่มือของผู้ประกอบการในการพัฒนาโฮมสเตย์ให้ได้คุณภาพมาตรฐาน และได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการแล้ว

สำหรับกรอบมาตรฐานและตัวชี้วัดประกอบด้วย มาตรฐาน 8 ด้าน และ 43 ตัวชี้วัด ได้แก่

(1) มาตรฐานด้านที่พัก มี 7 ตัวชี้วัด ซึ่งมีจุดเน้นที่ตัวบ้านและสภาพแวดล้อมที่มีความมั่นคง ถูกสุขลักษณะ มีความปลอดภัย และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

(2) มาตรฐานด้านอาหารและโภชนาการ มี 6 ตัวชี้วัด โดยเน้นในด้านการปรุงอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ภาชนะที่สะอาด น้ำดื่ม น้ำใช้สะอาด และมีบริการร้านอาหารในชุมชน

(3) มาตรฐานด้านความปลอดภัย มี 5 ตัวชี้วัด มาตรฐานด้านนี้เน้นให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยกำหนดให้มีเวรยามดูแลความปลอดภัย มีเครื่องมือสื่อสาร การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การเตือนภัยนักท่องเที่ยว และจัดระบบความปลอดภัยอื่นๆ ในชุมชน

(4) มาตรฐานด้านการจัดการ มี 8 ตัวชี้วัด มีจุดเน้นอยู่ที่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ โฮมสเตย์ การจัดบริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ตั้งแต่ก่อนเดินทางเข้ามาพักที่โฮมสเตย์ จนถึงเวลาที่นักท่องเที่ยวเดินทางกลับ นอกจากนี้ ยังเน้นการบริหารที่ยึดหลักการที่ว่า การทำโฮมสเตย์ไม่ควรให้ส่งผลกระทบต่ออาชีพหลักของชุมชน

(5) มาตรฐานด้านกิจกรรมท่องเที่ยว มี 6 ตัวชี้วัด มาตรฐานด้านนี้มุ่งให้ชุมชนรู้จักการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในท้องถิ่นและกิจกรรมในชุมชนเป็นสิ่งจูงใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาพักในโฮมสเตย์ โดยยึดหลักการรักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

(6) มาตรฐานด้านสภาพแวดล้อม มี 4 ตัวชี้วัด จุดเน้น คือ การดูแลรักษาสภาพแวดล้อม โดยพื้นที่หลักของแหล่งท่องเที่ยวยังคงสภาพเดิม

(7) มาตรฐานด้านมูลค่าเพิ่มมี 4 ตัวชี้วัด มุ่งให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ร้านขายของที่ระลึก และโอกาสในการเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น

(8) มาตรฐานด้านการส่งเสริมการตลาดมี 3 ตัวชี้วัด เป็นมาตรฐานที่มุ่งให้ผู้ประกอบการโฮมสเตย์สามารถทำการตลาดด้วยตนเองได้ด้วยการผลิตสื่อเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูลโฮมสเตย์ด้วยตนเอง และร่วมกับองค์กรทางการท่องเที่ยวในด้านการตลาดด้วย

มาตรฐานและตัวชี้วัดดังกล่าวได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวางในระดับประเทศและระดับอาเซียน ได้มีการประเมินโฮมสเตย์ทั่วประเทศ และมีการมอบตราสัญลักษณ์ให้แก่โฮมสเตย์ที่ผ่านเกณฑ์การประเมินแล้วหลายแห่ง ในขณะนี้ยังมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จึงอาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศแรกในกลุ่มอาเซียนที่ได้มีการพัฒนามาตรฐานโฮมสเตย์หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม

1.2) มาตรฐานโรงแรม หมายถึง การกำหนดคุณภาพและคุณลักษณะของโรงแรมในแต่ละระดับมาตรฐานที่จะถือเป็นหลักเกณฑ์ในการเทียบกำหนดให้โรงแรมในแต่ละระดับมาตรฐานพึงมีเป็นมาตรฐานที่สมาคมโรงแรมไทยจัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ การส่งเสริมอุตสาหกรรมบริการโรงแรมในประเทศไทยให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน และการบริการที่ดี มีจิตสำนึกต่อวิชาชีพและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ตลอดจนเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคอีกทางหนึ่งด้วย

ในการพิจารณาว่าโรงแรมใดมีมาตรฐานในระดับใดใน 5 ระดับ คือ ระดับห้าดาว ลงมาจนถึงระดับหนึ่งดาวนั้น พิจารณาจากปัจจัยหลัก ได้แก่

- (1) สภาพทางกายภาพ เช่น ที่ตั้ง และสภาพแวดล้อม เป็นต้น
- (2) การก่อสร้าง เช่น โครงสร้างทางกายภาพของโรงแรม ระบบในโรงแรม การเลือกใช้วัสดุ และระบบความปลอดภัย เป็นต้น
- (3) สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้เข้าพักและผู้มาใช้บริการ เช่น ปริมาณของใช้ที่จัดให้ และอุปกรณ์ตกแต่ง เป็นต้น
- (4) คุณภาพบริการและการรักษาคุณภาพ เช่น บุคลิกภาพ คุณภาพการบริการ ความสะอาด สุขอนามัย และชื่อเสียงของโรงแรม เป็นต้น
- (5) การบำรุงรักษาโรงแรมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในโรงแรม ส่วนขอบเขตการครอบคลุมของมาตรฐานโรงแรมในประเทศไทยได้กำหนดไว้ 3 ลักษณะ ได้แก่

- มาตรฐานการก่อสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวก
- มาตรฐานการบำรุงรักษา
- มาตรฐานคุณภาพการบริการ

ขั้นตอนอื่นๆ เกี่ยวกับการพิจารณาว่าโรงแรมใดจะได้รับมาตรฐานในระดับใดนั้น สมาคมโรงแรมได้กำหนดหลักเกณฑ์อื่นๆ ประกอบด้วย คุณสมบัติของโรงแรมที่จะขอให้รับรองมาตรฐาน ซึ่งเป็นไปตามความสมัครใจ ตลอดจนวิธีการรับรองมาตรฐานนั้นดำเนินการในรูปของคณะกรรมการรับรองมาตรฐานภายใต้องค์กรที่ชื่อว่า “มูลนิธิพัฒนามาตรฐานและบุคลากรในอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว” ในปัจจุบันมีโรงแรมจำนวนมากได้ขอรับรองมาตรฐานและได้นำผลการประเมินมาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1.3) มาตรฐานโครงการ Clean Food Good Taste หรือเรียกอีกชื่อว่า “โครงการอาหารสะอาด รสชาติอร่อย” เป็นโครงการที่จัดทำขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล โดยกระทรวงสาธารณสุข เป็นผู้ดำเนินการภายใต้นโยบายสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนมีการสร้างเสริมสุขภาพและมีหลักประกันสุขภาพ โดยได้เชื่อมโยงโครงการนี้เข้าสู่ธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งมุ่งสนับสนุนนโยบายที่จะทำให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว โดยใช้ปัจจัยด้านอาหารเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติหันมาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้น ดังนั้น โครงการนี้จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ ได้แก่

(1) เพื่อลดความเสี่ยงอันเนื่องมาจากการบริโภคอาหารและน้ำที่ไม่สะอาด ซึ่งมีสาเหตุจากร้านอาหาร โรงอาหาร และแผงลอยจำหน่ายอาหาร

(2) ส่งเสริมการจัดบริการอาหารในแหล่งท่องเที่ยวให้ถูกสุขลักษณะ โดยมีการบริการอาหารที่สะอาดปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

(3) ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดการการบริการด้านอาหารและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้ถูกสุขลักษณะและปลอดภัยต่อผู้บริโภค ส่วนเป้าหมายการดำเนินงานของโครงการจะครอบคลุมสถานที่ปรุง ประกอบ จำหน่ายอาหาร อันได้แก่ ร้านจำหน่ายอาหาร แผงลอยจำหน่ายอาหาร และโรงอาหารที่จำหน่ายในทุกพื้นที่ของประเทศไทย

โครงการฯ ได้กำหนดกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยกำหนดไว้ 4 กลยุทธ์ ได้แก่

(1) การสร้างพหุภาคี เพื่อให้มีเครือข่าย และเป็นเจ้าของโครงการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

(2) การประกันคุณภาพเพื่อสร้างระบบติดตามและตรวจสอบได้

(3) การสร้างความยั่งยืน โดยเน้นให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

(4) การประชาสัมพันธ์ เพื่อชักชวนผู้ประกอบการเข้าร่วมโครงการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภคและเป็นแรงกดดันทางสังคมให้สถานที่ปรุง ประกอบ และจำหน่ายมีการปรับปรุงให้ได้มาตรฐาน ตลอดจนการใช้สื่อมวลชนเป็นกลวิธีในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

สำหรับหลักเกณฑ์ในการพิจารณาใช้ “มาตรฐานสุขาภิบาลอาหาร” โดยแต่ละกลุ่มเป้าหมาย (ได้แก่ ร้านจำหน่ายอาหาร แผงลอยจำหน่ายอาหาร และโรงอาหาร) มีข้อกำหนดในการปฏิบัติตามมาตรฐานสุขาภิบาลอาหารแตกต่างกัน กล่าวคือ ร้านจำหน่ายอาหารมีมาตรฐาน

สุขาภิบาลอาหารจำนวน 15 ข้อ แผลงลอยๆ มีมาตรฐานฯ 12 ข้อ และ โรงอาหารมีมาตรฐานฯ 30 ข้อ โดยแต่ละกลุ่มมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

(1) ร้านจำหน่ายอาหาร มีข้อกำหนดความสะอาดของสถานที่รับประทานอาหารที่ปรุงและเตรียมอาหาร คุณภาพของอาหารที่นำมาปรุง ภาชนะที่สะอาด อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ปรุงอาหาร ตลอดจนการดูแลขยะมูลฝอย ห้องน้ำห้องส้วม และความสะอาด และถูกสุขลักษณะของผู้ปรุง และผู้บริการ เป็นต้น

(2) แผลงลอยจำหน่ายอาหาร มีข้อกำหนดเกี่ยวกับสภาพของแผลงลอยต้องทำจากวัสดุที่ทำความสะอาดง่าย มีสภาพดี เป็นระเบียบ นอกนั้นไม่แตกต่างจากร้านจำหน่ายอาหาร

(3) โรงอาหาร มีข้อกำหนดมากกว่า 2 กลุ่มแรก เนื่องจากสภาพของพื้นที่กว้างขวางกว่าโดยข้อกำหนดส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน แต่มีรายละเอียดในแต่ละด้านมากกว่า

นอกจากเกณฑ์มาตรฐานทางกายภาพดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีหลักเกณฑ์ทางแบคทีเรีย โดยการตรวจโคลิฟอร์มแบคทีเรียอย่างง่ายด้วยน้ำยาตรวจเชื้อ โคลิฟอร์มขั้นต้น (SI-2) จำนวน 10 ตัวอย่าง คือ ตัวอย่างอาหาร (5 ตัวอย่าง) ตัวอย่างภาชนะ (3 ตัวอย่าง) และตัวอย่างมือผู้สัมผัสอาหาร (2 ตัวอย่าง) รวมทั้งเกณฑ์อื่นๆ อีก 4 ข้อ ได้แก่ การจำหน่ายอาหาร โรงอาหารในสถาบันต่างๆ โรงครัวในโรงพยาบาล และซูปเปอร์มาเก็ต ปิมน้ำมัน และร้านสะดวกซื้อต่างๆ จะต้องมีเกณฑ์การปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนด

1.4) มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมชุมชน (มผช.) เป็นข้อกำหนดคุณภาพที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ชุมชนและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมาตรฐานดังกล่าวคือคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับการผลิตของผู้ผลิตชุมชน โดยเน้นให้มีการนำไปปฏิบัติตามมาตรฐานได้โดยง่าย ซึ่งแนวคิดที่สำคัญในการกำหนด มผช. คือ เป็นการสนับสนุนผู้ผลิตรายย่อยให้ทำผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและสนับสนุนการตลาด โดยการให้เครื่องหมายรับรอง ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและยกระดับการผลิตในระดับรากหญ้าหรือชุมชน โดยเฉพาะในด้านการตลาดถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ยอมรับและเพิ่มความน่าเชื่อถือของผู้ซื้อทั้งในและต่างประเทศ

ในการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน คำเนินการโดยสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) จะรับฟังข้อมูลและข้อคิดเห็นด้านการกำหนดมาตรฐานจากผู้เกี่ยวข้อง 3 ฝ่าย ได้แก่ ผู้ผลิตในชุมชน ผู้บริโภค และนักวิชาการ เพื่อนำมากำหนดมาตรฐาน

ผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือ มผช. ที่มีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชน เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย และมีแนวทางปฏิบัติที่ไม่ซับซ้อน

ส่วนการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น สมอ. จะให้การรับรอง โดยการอนุญาตให้แสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และตรวจติดตามผลโดยการตรวจสถานที่ทำและเก็บตัวอย่างมาทดสอบ ผู้ที่สามารถขอรับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องมีคุณสมบัติ คือ 1) ผู้ผลิตในชุมชนตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอ.นตผ.) หรือ 2) กลุ่มหรือสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ หรือกลุ่มอื่น ๆ ตามกฎหมายวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มธรรมชาติ เป็นต้น

2) กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นด้านการบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ซึ่งพระราชบัญญัตินี้มีรายละเอียด ดังนี้

2.1) พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 เป็นพระราชบัญญัติที่มีเนื้อหาสำคัญใน 2 ประเด็นหลัก คือ เรื่องของธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ โดยภาพรวมของพระราชบัญญัตินี้มี 4 หมวด และ 1 บทเฉพาะกาล มีเนื้อหาสำคัญในเรื่องต่างๆ ได้แก่ ธุรกิจนำเที่ยว มัคคุเทศก์ การควบคุมและบทกำหนดโทษ ซึ่งรายละเอียดของเนื้อหาสรุปได้ ดังนี้

ด้านธุรกิจนำเที่ยว กล่าวถึง การประกอบธุรกิจนำเที่ยวโดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ขอรับใบอนุญาต เกณฑ์การอนุญาตและใบอนุญาตให้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว การปฏิบัติตามกฎกระทรวงว่าด้วยมาตรฐานการประกอบธุรกิจนำเที่ยว การโฆษณา การจัดการบริการนำเที่ยว การให้บริการนำเที่ยว และการเพิกถอนใบอนุญาต ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ส่วนด้านมัคคุเทศก์ กล่าวถึงการขอรับใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์ ซึ่งกำหนดคุณสมบัติไว้อย่างชัดเจน รวมถึงสิ่งที่มัคคุเทศก์ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ การแต่งกาย มารยาท และความประพฤติของมัคคุเทศก์ นอกจากนี้ยังมีเรื่องของการต่ออายุใบอนุญาต การสั่งพักใช้ใบอนุญาต และการเพิกถอนใบอนุญาต

ในด้านการควบคุม ตามพระราชบัญญัตินี้ได้มอบให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มีหน้าที่ควบคุมธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ โดยให้นายทะเบียนมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ส่วน

บทกำหนดโทษได้ระบุโทษกรณีที่ผู้ประกอบการทิ้งขว้างและมั่วสุมเทศก์กระทำผิดตามพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่าเป็นพระราชบัญญัติที่ประกาศใช้มาแล้วประมาณ 15 ปี และในขณะนี้ได้มีการยกร่างพระราชบัญญัตินี้ขึ้นใหม่ หลังจากที่มีการจัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยปรับปรุงเนื้อหาให้ครอบคลุมถึงผู้นำเที่ยว และมีกองทุนคุ้มครองธุรกิจนำเที่ยวในร่างพระราชบัญญัติฉบับใหม่ด้วย

2.2) พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 เป็นพระราชบัญญัติที่ปรับปรุงและประกาศใช้ให้เหมาะสมกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมของมนุษย์ เพื่อให้สามารถกำกับดูแลและป้องกันเกี่ยวกับการอนามัยสิ่งแวดล้อมได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ รวมถึงการกำหนดบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และบทกำหนดโทษ ให้สามารถบังคับให้มีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยพระราชบัญญัตินี้มีเนื้อหาสำคัญ ประกอบด้วย การกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย สุขลักษณะของอาคาร เตุร่าคาญ การควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์ ตลาด สถานที่จำหน่ายอาหารและสถานที่สะสมอาหาร การจำหน่ายสินค้าในที่หรือทางสาธารณะ นอกนั้นเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับคณะกรรมการสาธารณสุข อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานฯ โบราณวัตถุ และบทกำหนดโทษ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาเนื้อหาของพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 กับการส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่าโดยภาพรวมแล้วมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรง เช่น ด้านสถานที่จำหน่ายอาหารฯ เป็นเรื่องของร้านอาหารและภัตตาคาร และการจำหน่ายสินค้าในที่สาธารณะ ซึ่งเป็นส่วนบริการนักท่องเที่ยว โดยเนื้อหาเน้นการกำกับดูแลเกี่ยวกับที่ตั้ง เนื้อที่ แผนผัง หลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้าง และสุขลักษณะการวางของ กำหนดเวลาปิด-เปิด ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบการด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัตินี้ได้ให้อำนาจแก่ท้องถิ่นในการดำเนินการตามกฎหมายด้วย ถือได้ว่าเป็นการกระจายภารกิจให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติและเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนและรักษาสภาพแวดล้อม

กล่าวโดยสรุป มาตรฐานและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวสามารถจำแนกเนื้อหาตามองค์ประกอบการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระบบการท่องเที่ยว (Tourism System) ซึ่งมี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริการการท่องเที่ยว และด้านการตลาดท่องเที่ยว จากการวิเคราะห์มาตรฐานและกฎหมายของประเทศไทยที่ผ่านมาสอดคล้อง

กับองค์ประกอบดังกล่าว 2 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เป็นพระราชบัญญัติที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องในเรื่องการใช้พื้นที่ในบริเวณป่าสงวนเป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีอยู่จำนวนมากทั่วประเทศ เป็นต้น ส่วนด้านการบริการการท่องเที่ยว มีมาตรฐานและพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรฐานที่พักสัมผัสสวนธรรมชาติ หรือโฮมสเตย์ (Home Stay) มาตรฐานโรงแรม มาตรฐานโครงการ Clean Food Good Taste และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งทั้ง 4 มาตรฐานดังกล่าวมีจุดเน้นที่การให้บริการด้านการท่องเที่ยว โดย 2 มาตรฐานแรกเป็นเรื่องของที่พักนักท่องเที่ยว ส่วนมาตรฐานที่ 3 เป็นเรื่องของการบริการด้านร้านอาหารและภัตตาคาร และมาตรฐานที่ 4 เป็นเรื่องของการจัดจำหน่ายของที่ระลึกที่เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยทุกมาตรฐานมีเกณฑ์และข้อกำหนดว่าด้วยคุณภาพมาตรฐานที่มุ่งประโยชน์ของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ และในขณะเดียวกันก็มุ่งให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอีกทางหนึ่งด้วย

สำหรับพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 ถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่กำหนดให้งานด้านการบริการการท่องเที่ยวในด้านการนำเที่ยว ซึ่งมี 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ บริษัทหรือองค์กรที่ทำหน้าที่นำเที่ยว และมัคคุเทศก์ ได้กำหนดแนวปฏิบัติและบทลงโทษไว้อย่างชัดเจนเช่นกัน ในขณะที่พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายที่ระบุถึงสถานที่จำหน่ายอาหารและสถานที่สะสมอาหาร ตลอดจนการจำหน่ายสินค้าในที่สาธารณะ ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรง ส่วนเนื้อหาอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของอนามัยสิ่งแวดล้อม และการดำเนินชีวิตของคนไทยโดยทั่วไป